

PŘEDSEDNICTVO ÚV KSČ V OBDOBÍ POVÁLEČNÉ VÝSTAVBY STRANY DO PARLAMENTNÍCH VOLEB V ROCE 1946¹

JAN BUREŠ

BUREŠ, Jan. The Presidium of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia in the period of the post-war construction of the party up to the parliamentary election in 1946. *Historický časopis*, 2022, 70, 2, pp. 271-303, Bratislava.

In this study we deal mainly with the role of the central bodies of the leadership of the Communist Party of Czechoslovakia, namely the Bureau of the Central Committee and its Secretariat, in the period from the liberation of Czechoslovakia in May 1945 to the parliamentary elections in May 1946. The presidency of the Communist Party was the highest level of a branched network of party organizations, for which it issued basic political lines and general instructions, which were subsequently developed by the Secretariat of the Central Committee of the Communist Party. Both of these organs were relatively small, and after the first phase of their formation after the war, they quickly stabilized in terms of personnel. The Communist Party continued to be governed strongly autocratically after the war. All power was concentrated in their hands by a narrow circle of members of the Presidium of the Central Committee of the party with the dominant position of Chairman Gottwald, whose decisions were implemented by the Secretariat, autocratically controlled by R. Slánský. In the period under review, both bodies focused mainly on key issues of political development and the resulting party strategy. It was mainly about solving the organizational construction of the party, the mass influx of new members, key issues of propaganda and influencing the media, solving the complicated Slovak issue, the establishment of the Provisional National Assembly in 1945, and the preparation and conduct of VIII. Congress of the Communist Party and the election campaign.

Key words: Czechoslovakia. Elections in 1946. The Presidium of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2022.70.2.4>

„Znáte komunisty – oni jsou šíleně čínorodí. My v neděli ještě spali, a oni už něco tiskli, vyráběli a redigovali, jezdili, přednášeli, zakládali kluby.“

Pavel Tigrid²

-
- 1 Tato studie byla zpracována v rámci projektu Vědecko-výzkumného záměru 87-01 Politologie, mediální a anglofonní studia, řešeného na Metropolitní univerzitě Praha a financovaného z podpory MŠMT ČR na Dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace v roce 2021.
 - 2 TIGRID, Pavel. *Marx na Hradčanech*. Praha: Barrister & Principal, 2001, s. 21. ISBN 80-

Úvod

Obnova politického života v osvobozeném Československu v roce 1945 vykazovala od počátku řadu protichůdných tendencí. Základní linií vývoje se stávala dichotomie mezi snahou nekomunistických politických elit zachovat podstatu demokratického systému na jedné straně, a snahou komunistů po vybudování nového politického i ekonomického systému, inspirovaného zejména sovětským modelem, na straně druhé. I když se povedlo obnovit základní principy demokratického režimu, ztělesňované zejména uskutečněním svobodných voleb,³ platilo zároveň, že se jednalo o demokracii limitovanou, v dobovém slovníku označovanou jako „lidová“.⁴

Tato studie se zaměří na zkoumání role klíčového stranického orgánu – Předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa (P ÚV KSČ) v procesu řízení strany v období od návratu jejích představitelů do Československa v květnu 1945 do parlamentních voleb v květnu 1946.

Budeme sledovat roli tohoto mocensky nejsilnějšího orgánu v tomto klíčovém období, v němž nejen docházelo k obnově politických institucí státu, ale zároveň i k budování mocenské pozice strany, která se dosud na vládní moci v Československu nijak nepodílela, a která zároveň měla ambici zásadně přetvořit nejen politický, ale také ekonomický systém státu a společnosti.

Objasníme, jaká klíčová témata nejužší vedení strany v tomto období řešilo, na které otázky kladlo největší důraz, jak se utvářela politická strategie komunistického vedení a jakými nástroji byla prosazována. Současně ukážeme také roli výkonného orgánu Předsednictva, tedy Sekretariátu ÚV KSČ, který zajišťoval realizaci usnesení Předsednictva; v tomto smyslu také ukážeme, do jaké míry Sekretariát svými rozhodnutími také samotnou politiku vedení strany utvářel. Ukážeme, které osobnosti oba ústřední orgány KSČ tvořily a měly tak rozhodující podíl na řízení KSČ.

Primárně bude naše studie vycházet z archivních pramenů uložených v Národním archivu Praha⁵ či z publikovaných edic archivních dokumentů, a samozřejmě také z odborné literatury věnující se tomuto období.

85947-76-5.

- 3 Rupnik zároveň ale připomněl, že se nejednalo o demokracii parlamentní, neboť neuznávala právo na opozici, a všechny povolené politické strany byly nuceny schvalovat vládní program: RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002, s. 199. ISBN 80-200-0957-4.
- 4 RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010, s. 12. ISBN 978-80-245-1696-7.
- 5 Národní archiv Praha (NA), fond (f.) Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3; f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13.

Pozice KSČ v osvobozeném Československu

Edvard Beneš se během londýnského exilu svěřil svému kancléři Jaromíru Smutnému s obavou, že čeští komunisté budou chtít po válce hrát v republice rozhodující roli. Při tvorbě strategie, která takovému vývoji měla zabránit, prezident spoléhal paradoxně na Sověty, od nichž čekal, že pokud budou mít důvěru v domácí i zahraniční politiku poválečného Československa, pomohou udržet české komunisty na uzdě.⁶ Vycházel během války z názoru, že pokud se nedohodne se Sověty a s komunisty, on i další londýnští politici ztratí vliv v Rudou armádou osvobozené republice. Spolu s ostatními nekomunistickými politiky spoléhal na pokračování spolupráce SSSR se Západem v duchu protihitlerovské koalice. Ačkoli Beneš ještě v roce 1943 při podpisu smlouvy se SSSR věřil Stalinovým ujišťováním, že se Sověti nebudou po válce vměšovat do vnitřních záležitostí Československa,⁷ další vývoj dával za pravdu spíše jeho obavě, sdělené Smutnému. S Benešovou taktikou vůči KSČ se ztotožnili i vůdci ostatních politických stran.

Do osvobozené republiky se už Beneš vracel s vládou, v níž silové posty ovládali komunisté nebo jejich spojenci. Klíčovým zvratem zde byla moskevská jednání předáků politických stran v březnu 1945, na nichž se komunistům podařilo bez většího odporu ostatních politických stran prosadit většinu změn politického, národnostního, ekonomického, sociálního i zahraničněpolitického uspořádání nové republiky. Tyto změny svým rozsahem sice víceméně odpovídaly změnám uskutečňovaným tehdy poválečnými vládními koalicemi v ostatních zemích střední a jihovýchodní Evropy, zároveň ovšem znamenaly radikální diskontinuitu s liberálně-demokratickým politickým a ekonomickým systémem předválečné první republiky. Výsledná podoba Košického vládního programu tak představovala konsenzuální dohodu všech politických stran účastnících se těchto jednání. Nekomunistické strany byly k této programové shodě s komunisty ochotny přistoupit především pod vlivem změněné mezinárodní situace.

Klement Gottwald v osvobozené republice ve vnitrostranických vystoupeních opakovaně zdůrazňoval klíčový podíl komunistů na podobě košického

6 SMUTNÝ, Jaromír. E. Beneš a čs. odboj za druhé světové války. In: *Svědectví* [online]. 1963, roč. VI, č. 21, s. 50-61 [cit. 2020-09-02]. Dostupné na: <http://scriptum.cz/soubory/scriptum/svedectvi/svedectvi_1963_21.pdf>

7 TÁBORSKÝ, Edvard. Benešovy moskevské cesty. In: *Svědectví* [online]. 1957, roč. 1, č. 3-4, s. 193-215 [cit. 2020-09-02]. Dostupné na: <http://scriptum.cz/soubory/scriptum/svedectvi/svedectvi_1957_03-04_ocr-opr.pdf>; NĚMEČEK, Jan et al. *Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939 – 1945. Dokumenty. 1. díl (březen 1939 – červen 1943)*. Praha: Státní ústřední archiv, 1998; 2. díl (*červenec 1943 – březen 1945*). Praha: Státní ústřední archiv, 1999.

programu, a naopak zpochybňoval roli londýnského exilu.⁸ Již na konferenci funkcionářů Komunistické strany Slovenska (KSS) 8. 4. 1945 Gottwald prohlásil, že Košický vládní program je ve skutečnosti program komunistů, a že do něj „prošlo vše to, co strana považuje za hlavní a nejdůležitější“.⁹ Je sice na jedné straně možno souhlasit s Janem Ratajem, že tento program byl výhodnější pro komunisty,¹⁰ neboť jim do budoucna umožnil úplnou realizaci jejich radikálních představ o přechodu k socialistickému politicko-ekonomickému systému, na druhé straně však hlavní zásady programu Fierlingerovy vlády odpovídaly spíše předválečným prioritám sociálních demokratů. Ti chápali podstatu tzv. lidové demokracie v rozšíření předválečného pojetí liberální demokracie o její hospodářskou dimenzi,¹¹ jež zahrnovala jednak státní kontrolu či plánování výroby, a jednak podíl zaměstnanců na rozhodování o ekonomických otázkách podniků. Byli to ostatně právě sociální demokraté, kteří prostřednictvím Bohumilem Laušmanem řízeného ministerstva průmyslu přišli v létě 1945 nad rámec Košického vládního programu s projektem rozsáhlého znárodnění průmyslu, přičemž komunisté tento návrh podpořili až po jistém váhání.¹²

Komunistická strana Československa vstupovala do nové poválečné republiky ve zcela jiné pozici, než v jaké vystupovala ve svých dosavadních dějinách.

Vedle radikálních reforem, které se komunistům v rámci jednání o Košickém vládním programu podařilo prosadit, se druhým opěrným pilířem jejich silného mocenského postavení stal politický systém Národní fronty (NF). V něm se podařilo dokonale skloubit zdání politické plurality (existence více politických stran, mezi kterými se voliči mohou rozhodovat) s faktickým vyloučením základních prvků parlamentní liberální demokracie. Princip „umělé nekonfliktnosti“ politického rozhodování, na němž byla NF založena, měl za cíl eliminovat prostor neshody ve prospěch oficiálně vzývané jednoty všech hlavních politických sil. To, spolu se závazkem všech stran NF vstoupit do společné vlády, fakticky znemožnilo existenci oficiální parlamentní opozice. Národní fronta jako instituce začala také sehrávat významnou exekutivní roli, neboť komunisté v ní prosadili praxi, že všechny zásadní politické otázky byly nejdříve projednány v NF, a následně již bylo jednání vlády jako ústavního orgánu vázáno těmito

8 GOTTWALD, Klement. *Spisy XII. 1945 – 1946*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955, s. 225.

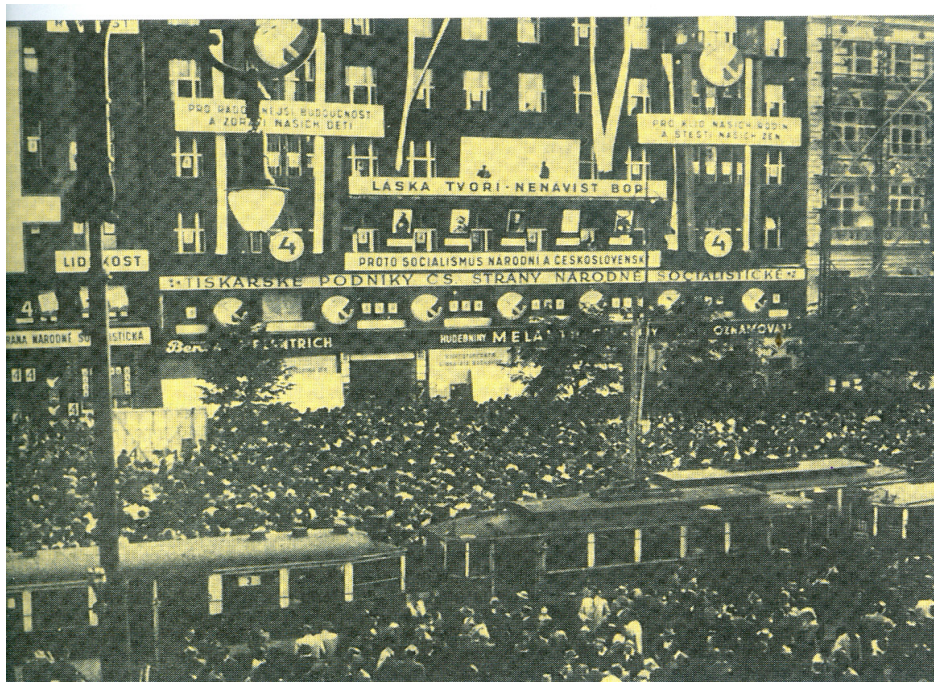
9 Gottwald, K. *Spisy XII.*, s. 20.

10 RATAJ, J. a P. HOUDA. *Československo v proměnách*, s. 12.

11 RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu 1945 – 1989*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 35. ISBN 978-80-7601-334-6.

12 RATAJ, J. a P. HOUDA. *Československo v proměnách*, s. 38; RYCHLÍK, J. *Československo v období socialismu*, s. 57.

dohodami. Tato praxe do značné míry odpovídala instituci tzv. Pětky, na jejíž roli v politické kultuře první republiky mohla poválečná Národní fronta fakticky plynule navázat.

Budova Melantrichu před volbami v roce 1946

Zdroj: Kronika Českých zemí

Po prosazení znárodnovacích dekretů na podzim 1945 se KSČ stala dominantní silou celého politického systému, Národní fronty, vlády, parlamentu i národních výborů.

Silného spojence měla KSČ v sociálně demokratické straně, v jejímž vedení bychom našli jak levicové zastánce spolupráce s komunisty (vedené Zdeňkem Fierlingerem), tak lavírující centristy v čele s B. Laušmanem, tak nakonec (relativně slabé) doprava orientované křídlo v čele s Václavem Majerem. Předseda sociálních demokratů a nyní nový premiér Z. Fierlinger již za války spíše než v pozici čs. vyslance v Moskvě působil v roli „sovětského vyslance u československé vlády“. Londýnské exilové vládě fakticky tlumočil pokyny Kremlu nebo K. Gottwalda.¹³

13 ANEV, Petr a Matěj BÍLÝ. *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989)*,

Komunisté museli po válce vyřešit dilema, které je provázelo už z dob první republiky, totiž volbu taktiky a strategie politického boje ve vztahu k převládající demokratické tradici společnosti. Pokud šlo o programové priority, nemuseli na svém programu příliš mnoho měnit; stačilo konstatovat, že socialismus zůstává jejich dlouhodobým cílem, a že uskutečnění košického programu je cestou, jak jej dosáhnout – komunisté tuto strategii nazývali „*specifickou československou cestou k socialismu*“.

Tato koncepce byla ve skutečnosti vytvořena již v průběhu druhé světové války sovětským vedením, pro nějž představovala východisko z pragmatického ústupu od starého radikálního pojetí Kominterny k pružnější taktice, jejímž cílem ovšem zůstávalo upevnění mezinárodního postavení Sovětského svazu (SSSR). Základním smyslem této koncepce bylo ponechat národním komunistickým stranám větší míru autonomie ve volbě jejich bezprostřední politické taktiky, ovšem za cenu jejich podrobení sovětským plánům.¹⁴

Vzhledem k antikomunistické povaze předválečných i válečných politických režimů v zemích střední Evropy počítalo sovětské vedení s tím, že tamní komunisté si musí svou dominantní pozici v rámci poválečného koaličního formátu vládnutí sami postupně získat, a to prostředky, jež víceméně odpovídají politické kultuře v jejich zemích.¹⁵ Tomu odpovídala československá varianta koaličního půdorysu Národní fronty, kterou Gottwaldovo moskevské vedení začalo prosazovat na Stalinovo doporučení od podzimu 1944, a jež svou první podobu našlo v návrhu na vytvoření tzv. Bloku pracujících lidí měst i venkova, který moskevské vedení KSČ předložilo londýnským sociálním demokratům a národním socialistům. K těmto stranám se měli dále připojit jednotlivci – zástupci dřívějších pravicových stran, pokud se ovšem osvědčili v protifašistickém boji.

Oficiálně přišli českoslovenští komunisté s koncepcí specifické cesty k socialismu až v září 1946, po Gottwaldově rozhovoru se Stalinem, který naznačil, že v zemích „*lidových demokracií*“ může být socialismus nastolen s přihlédnutím k místním podmínkám jinak než bolševickou cestou, bez diktatury proletariátu i bez sovětského systému. Už na podzim 1947 ale Informbyro tezi o parlamentní cestě k socialismu odsoudilo.¹⁶ Přesto s ní Gottwald operoval ještě v průběhu

A-K. Praha: Academia – ÚSTR, 2018, s. 330. ISBN 978-80-200-2960-7.

14 KUSÁK, Alexej. *Kultura a politika v Československu 1945 – 1956*. Praha: Torst, 1998, s. 193-194. ISBN 80-7215-055-3.

15 Viz dokument „*O žádoucích základních principech budoucího světa*“, sepsaný I. Majským pro sovětské ministerstvo zahraničí na počátku roku 1944 – IRMANOVÁ, Eva. *Maďarsko v éře sovětizace. Mezinárodní a politické aspekty*. Ústí nad Labem: albis international, 2008, s. 46. ISBN 978-80-86971-99-5.

16 KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948, 1. část*. Praha: SPN, 1991, s. 70-71. ISBN 80-0425699-6.

únorové krize v projevu na Staroměstském náměstí: „*Chceme tuto krizi řešit ústavně, demokraticky a parlamentárně na základě široké Národní fronty.*“¹⁷

Zájem o volby byl obrovský i na sloveském venkově
Zdroj: Kronika Slovenska 2: Slovensko v dvadsiatom storočí

Komunistické straně se v prvních poválečných měsících podařilo rychle obnovit její organizační strukturu. Z hlediska vnitřního uspořádání byla strana řízena silně autokraticky. Veškerou moc koncentroval ve svých rukou úzký okruh členů Předsednictva ÚV strany s dominantní pozicí předsedy Gottwalda, jehož rozhodnutí realizoval Sekretariát, autokraticky řízený Rudolfem Slánským. Rozhodnutí a příkazy Sekretariátu byly povinny respektovat a realizovat všechny nižší stranické složky, krajské, okresní a základní organizace. Vše bylo umocňováno důrazem na kádrovou politiku.

Na rozdíl od předválečné doby byla KSČ nyní budována jako strana masová a národní.¹⁸

17 GOTTWALD, Klement. *Spisy XIV. 1947 – 1948*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958, s. 252.

18 BELDA, Josef et al. *Na rozhraní dvou epoch*. Praha, Svoboda, 1968, s. 25.

Ustavení Předsednictva ÚV KSČ a vývoj jeho personálního složení do roku 1946

První poválečné vedení KSČ v osvobozené republice bylo vytvořeno na jednání moskevských, londýnských a slovenských komunistů 8. 4. 1945 v Košicích. Obecně se původně předpokládalo, že činnost samostatné Komunistické strany Slovenska bude po obnovení společného státu ukončena, ale v důsledku dobudování organizační struktury KSS a také jejího sloučení se slovenskými sociálními demokraty v průběhu Slovenského národního povstání (SNP) si KSS získala takovou autoritu, že si zachovala svou formální samostatnost.¹⁹ Tento ústupek ze strany českých komunistů fakticky kopíroval vývoj vztahu Beneše a jeho londýnské exilové reprezentace ke slovenské otázce v této době. Připomeňme, že Beneš a londýnští politici národních socialistů (ČSNS), lidovců (ČSL) a sociálních demokratů (ČSSD) obhajovali až do konce války ideu tzv. čechoslovakismu, vylučující uznání Slováků za samostatný národ. V tomto smyslu londýnský exil nechtěl dlouho uznávat ani Slovenskou národní radu (SNR) jako orgán odboje a nové moci na Slovensku. Beneš a jeho londýnští spojenci museli tyto postoje korigovat (mnozí, včetně Beneše a národních socialistů, je zcela neopustili nikdy) až současně s uznáním nové slovenské reality, tj. zejména silné autority SNR a v důsledku neústupných pozic KSS v této otázce.²⁰ Připomeňme zároveň, že exilové vedení KSČ i domácí komunistický odboj dospěli na konci války k uznání svébytnosti slovenského národa, vyjadřovaného novým principem „rovný s rovným“. To jim umožňovalo prezentovat se jako mluvčí slovenských požadavků.²¹ Kaplan ale ukázal, že české komunistické vedení v této otázce spíše improvizovalo, nerozumělo specifické situaci na Slovensku, nemělo jednotnou a jasnou představu o konkrétní realizaci takové reformy a své názory v této otázce měnilo v závislosti na vývoji aktuální politické situace.²² Navíc i mezi členy nejužšího vedení KSČ hráli nikoli nevýznamnou roli radikální odpůrci jakýmkoli ústupkům slovenské politické reprezentaci, tedy SNR a povstaleckému vedení KSS, jako byl např. Václav Kopecký.

V Prozatímním ÚV KSČ, vytvořeném v Košicích, zasedalo devět zástupců moskevského a londýnského vedení KSČ a osm představitelů KSS.²³ První Předsednictvo ÚV KSČ bylo zvoleno tímto prozatímním ústředním výborem také

19 PEŠEK, Jan. *Komunistická strana Slovenska. Dejiny politického subjektu I. Na ceste k moci (1945 – 1948), pri moci - od prevratu k pokusu o reformu (1948 – 1968)*. Bratislava: VEDA, 2012, s. 37. ISBN 978-80-224-1256-8.

20 KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu*. Praha: Panorama, 1990, s. 162. ISBN 80-7038-193-0.

21 KAPLAN, K. *Pravda o Československu*, s. 165.

22 KAPLAN, K. *Pravda o Československu*, s. 162.

23 KAPLAN, K. *Pravda o Československu*, s. 162.

8. 4. 1945 v Košicích. Jeho členy se stali primárně členové moskevského exilového vedení KSČ (Klement Gottwald, Rudolf Slánský, Václav Kopecký, Viliam Široký, Josef Krosnář, Marie Švermová). „Londýnští komunisté“ byli zastoupeni Václavem Noskem, a dále v Předsednictvu zasedali čtyři členové stranického vedení, kteří se během války podíleli na domácím odboji anebo byli vězněni v koncentračních táborech, či nacistických věznicích (Josef Smrkovský, Julius Ďuriš, Antonín Zápotocký, Jaromír Dolanský).²⁴ Rozhodující pozice v Předsednictvu zastával Klement Gottwald jako předseda strany a Rudolf Slánský v pozici ústředního (generálního) tajemníka KSČ. Tato sestava odrážela fakt, že KSČ jako jediná strana vstupovala do poválečné éry se zkušenými předválečnými předáky ve svém čele. Takovouto mírou kontinuity s předválečnou stranickou elitou nedisponovala žádná jiná strana.

Toto složení Předsednictva ÚV KSČ zůstalo prakticky stejné až do února 1948. VIII. sjezd KSČ (28. – 31. 3. 1946) pouze doplnil jeho řady o několik nových členů, kteří v období od května 1945 získali vysoké pozice v ústavních či jiných politických orgánech. Mohli tak nejen posílit prestiž strany na veřejnosti, ale i těsněji propojit státní aparát se stranickou hierarchií: Václav David, Josef Frank, Gustav Kliment, Ladislav Kopřiva a Zdeněk Nejedlý. Z hlediska vztahu mezi českými a slovenskými komunisty bylo klíčové a příznačné, že Předsednictvo, zvolené v Košicích, se ve své plné sestavě vlastně nikdy nesešlo, protože po přesídlení do Prahy se vedení KSČ scházelo pouze ve formátu jeho devíti českých členů., doplněného ještě koncem května 1945 o devět představitelů domácího českého komunistického odboje.²⁵ Obdobně se nescházelo ani Prozatímní předsednictvo ÚV KSČ za přítomnosti člena KSS Karola Šmidkeho.

Klement Gottwald byl Prozatímním ÚV KSČ v Košicích zvolen 8. 4. 1945 do funkce předsedy KSČ – tedy staronové funkce (existovala již ve 20. letech), jejíž zřízení navrhl v Košicích Václav Kopecký.²⁶ Tato funkce měla specifický význam právě v poválečných podmínkách, kdy se na základě moskevských dohod mezi českými a slovenskými politickými stranami obnovoval klasický princip koaličního vládnutí (i když oproti dobám prvních republiky pozměněný specifickým charakterem Národní fronty), jež bylo založeno především na úzké kooperaci předsedů politických stran, kteří zároveň tvořili nově zřízenou instituci Předsednictva vlády. Z titulu funkce předsedy Národní fronty Gottwald

24 ŠTVERÁK František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921–1992)*. Praha: Národní archiv, 2018, s. 185. ISBN 978-80-7469-060-0. Dolanský, Krosnář a Ďuriš byli do Předsednictva kooptováni rozhodnutím tohoto orgánu ze 4. 9. 1945. In: NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, karton (dále k.) 1, archivní jednotka (dále a. j.) 9. Zápis č. 9. Předsednictvo ÚV KSČ 4. 9. 1945.

25 PEŠEK, J. *Komunistická strana Slovenska*, s. 38.

26 ŠTVERÁK, F. *Schematismus*, s. 16.

moskevská jednání řídil a určoval tak jejich agendu.²⁷ Právě moskevská jednání Gottwaldovu autoritu mezi nově utvářenou politickou elitou třetí republiky výrazně posílila.

Pozice Rudolfa Slánského jako generálního tajemníka strany byla čistě vnitrostranická a umocňovala jeho výjimečné postavení ve stranickém aparátu.²⁸ Slánskému podléhali ostatní tajemníci strany, jakož i Sekretariát, tedy výkonný orgán Předsednictva, zřízený 4. 6. 1945. Jak vyplývá ze zápisů, Slánský se na zasedáních Předsednictva strany primárně věnoval problematice organizační výstavby strany, což bylo také hlavní náplní funkce generálního tajemníka. Na první schůzi Sekretariátu 24. 8. 1945 bylo rozhodnuto, že jeho členové musí před každou schůzí Slánskému oznamovat všechny otázky předkládané k projednání.²⁹

Sekretariát ÚV KSČ

Právě Sekretariát ÚV KSČ hrál klíčovou roli v procesu realizace usnesení Předsednictva, která se týkala organizace strany. Jeho členy byli 4. 6. 1945 jmenováni Rudolf Slánský, Marie Švermová, Rudolf Appelt, Lumír Čivrný, Václav David a Josef Knap. Později se členy Sekretariátu stali ještě Jaromír Dolanský (24. 8. 1945, také v nové roli zástupce generálního tajemníka) a Josef Frank (2. 10. 1945). Po VIII. sjezdu obměnilo Předsednictvo ÚV KSČ složení Sekretariátu, takže jeho členy od 3. 4. 1946 byli: Rudolf Slánský, Marie Švermová, Jaromír Dolanský, Josef Frank, Václav David, Josef Smrkovský, tedy v Sekretariátu zůstali pouze zvolení členové Předsednictva.³⁰ Zároveň byla jednotlivým členům Sekretariátu svěřeny pod dohled jednotlivá oddělení ústředního výboru strany.

Členové Sekretariátu mohli hlasováním vydávat vlastní usnesení a jejich prostřednictvím úkolovat nižší stranické složky. Schůze Sekretariátu se konaly v roce 1945 jednou až třikrát měsíčně, od ledna 1946 každý týden. Rozhodoval o obsazení vedoucích stranických orgánů v okresech a krajích a o členech jednotlivých oddělení a komisí ÚV KSČ a krajských i okresních výborů strany. Doporučenými projevy ovlivňoval průběh regionálních stranických konferencí, organizoval různé stranické mediální kampaně, protesty či stávky dělníků na podporu stranické politiky, zajišťoval činnost stranického vzdělávání a vydávání různých „osvětových“ brožur určených členům či širší veřejnosti, zajišťoval

27 BOUČEK, Miroslav et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1984, s. 439.

28 ANEV, P. a M. BÍLÝ. Biografický slovník A-K, s. 346.

29 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 1. Protokol č. 1, 24. 8. 1945.

30 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3 k. 1, a. j. 27. Zápis č. 27. Předsednictvo ÚV KSČ 3. 4. 1946; ŠTVERÁK, F. Schematismus, s. 196-197.

organizaci různých stranických konferencí, ať již politické povahy (vč. sjezdu KSČ v březnu 1946), či zaměřené na propagaci politiky KSČ. Členové Sekretariátu vypracovávali směrnice pro činnost klíčových stranických orgánů.

Prioritní pozornost Sekretariátu byla věnována kádrové politice. Jeho členové v tomto smyslu prověřovali kandidáty do různých stranických i státních funkcí, vypracovávali jejich životopisy, ověřovali jejich „stranickou spolehlivost“, dohlíželi na přípravu nových stranických kádrů pro obsazování pozic ve státní správě apod. Sekretariát sloužil především jako organizační zázemí Předsednictva, připravoval podklady pro jeho jednání, zároveň ale jednotlivé členy Předsednictva také přímo úkoloval.³¹ Sledoval také nálady obyvatelstva a vydával přímé pokyny nižším stranickým složkám, jak zlepšovat poměry v různých oblastech života společnosti.³²

V rámci Sekretariátu neexistovalo samostatné intervenční oddělení, které by řešilo naléhavé případy konkrétních občanů. Jejich řešením byli většinou pověřováni přímo konkrétní členové sekretariátu, kteří měli k dispozici jednotlivá oddělení – především odd. organizační, kádrové, lidové správy, a odd. městských středních vrstev.³³ Značnou pozornost věnoval Sekretariát také řízení stranických médií. Podrobně určoval prioritní témata, která se mají v tisku objevovat, pořádal porady s šéfredaktory novin, sledoval počet odběratelů stranického tisku v jednotlivých krajích i obcích, o čemž vedl podrobnou statistiku.³⁴

Slovenská otázka ve vedení KSČ

Vzájemné vztahy pražského vedení KSČ a slovenských komunistů byly od počátku poválečného období poznamenány výše zmíněnou ignorancí slovenských členů celostátního vedení KSČ na jejich zasedáních v Praze. Celá věc byla o to vážnější, že vedení KSS ani nebylo informováno o denní agendě, řešené pražským vedením KSČ.³⁵ Jedinými slovenskými komunisty, kteří se jednání Předsednictva ÚV KSČ účastnili, byli členové vlády, tedy její místopředseda Viliam Široký, ministr zemědělství Július Ďuriš (oficiálně se členem P ÚV KSČ stal kooptací 4. 9. 1945, ale jeho jednání se účastnil již dříve) a ministr práce a sociální péče Jozef Šoltész – ten však podle prezenčních listin pouze od 26. 5. do

31 Například Václav David byl jako politik KSČ zodpovědný za parlament pověřen Sekretariátem přezkoumat po kádrové stránce všechny kandidáty do PNS a zemských NV, In: NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 2. Protokol č. 2, 25. 9. 1945.

32 Viz např. pokyn Sekretariátu z 8. 10. 1945: „*Soudruzi Slánský a Dolanský mají uloženo, aby poslali telefonát do krajů, týkající se úkolů zlepšiti dopravu.*“ In: NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 4. Protokol č. 4, 8. 10. 1945.

33 ŠTVERÁK, F. Schematismus, s. 348

34 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 5. Protokol č. 5, 16. 10. 1945.

35 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 38.

9. 8. 1945.³⁶ O rozdělení pozic členů povstaleckého vedení a těch, kteří se povstání zúčastnit nemohli, rozhodl Gottwald už na jednáních v Moskvě v březnu 1945. Účastníci povstání měli zastávat funkce na Slovensku, protože „*lépe znají místní situaci, znají lidi a mají autoritu ve společnosti*“, zatímco do vlády měli být delegováni ti, kteří se povstání nemohli zúčastnit.³⁷

I když KSS navenek působila formálně jako samostatná politická strana, v průběhu léta 1945 se ukázala její plná podřízenost pražskému vedení KSČ. Již na prvních třech schůzích v osvobozené republice v Praze řešilo Předsednictvo ÚV KSČ slovenskou otázku, kterou měl v tomto orgánu na starosti Viliam Široký. Vedení KSČ reagovalo na návrh SNR z 26. 5. 1945 na takové státoprávní uspořádání Československa, které fakticky připomínalo federaci: vedle celostátních orgánů v Praze měly podle SNR v českých zemích a na Slovensku rozhodovat místní sněmy a vlády. Tento návrh podporovala KSS, ale vedení KSČ se tyto představy zdály být příliš ambiciózní. Předsednictvo ÚV KSČ proto ve svém usnesení z 26. 5. 1945 uložilo přikázat telefonicky představitelům vedení KSS, aby nezveřejňovali své stanovisko k jednání s vládou, a zároveň pozvalo na příští jednání do Prahy celé předsednictvo KSS k vyjasnění pohledu komunistů na řešení státoprávní otázky. Doporučilo taky, aby se členy vládní komise pro řešení slovenské otázky, vedené lidoveckým předsedou Janem Šrámkem, stali Julius Ďuriš a Jozef Šoltész, kteří jakožto členové vlády zastávali v KSS kritický „pražský pohled“ na situaci v KSS a jejím vedení.³⁸ Ďuriš a Šoltész při řešení slovenské otázky přešli na pozici V. Širokého. Předsednictvo ÚV KSČ se na společném jednání s členy Předsednictva ÚV KSS 31. 5. 1945 odmítlo zabývat řešením státoprávních otázek tak, jak to ve svém stanovisku navrhovala SNR. Namísto toho doporučilo soustředit se na vyjasnění kompetencí mezi vládou a SNR vůči Slovensku.³⁹ To odráželo novou strategii pražského vedení KSČ vůči slovenské otázce: vycházet striktně pouze z Košického vládního programu, tedy setrvávat na pozici svébytnosti a rovnoprávnosti slovenského národa, udržet trvale existenci slovenských národních orgánů (SNR a Sboru pověřenců) a přesněji vymezit jejich kompetence vůči ústředním orgánům. Tento vývoj již ale podle českých komunistů neměl směřovat k federaci.⁴⁰ Slovenští komunisté se na společném jednání v Praze 31. 5. 1945 plně podřídili této české strategii, a – i když mnozí neradi a jen se skřípěním zubů – přestali hájit zásady Memoranda SNR

36 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 38.

37 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 23.

38 ANEV, P. a M. BÍLÝ. Biografický slovník A-K, s. 401; NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 1. Zápis č. 1. Předsednictvo ÚV KSČ 26. 5. 1945.

39 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, k. 1, a. j. 2. Zápis č. 2. Předsednictvo ÚV KSČ 31. 5. 1945.

40 KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 168.

z 2. 3. 1945, požadující federaci. To bylo potvrzeno i na dalším společném zasedání 1. 6. 1945 o řešení otázky vzájemného vztahu KSČ a KSS. V usnesení z jednání se konstatovalo, že „KSS je součástí jednotné KSČ s jednotným vedením“ a zároveň byla uznána nutnost zlepšení vzájemné komunikace mezi vedením obou stran.⁴¹ Tímto usnesením byl fakticky nastaven nový model podřízenosti slovenských komunistů českému pražskému vedení, které nadále určovalo postup KSS v řešení otázek česko-slovenského vztahu, přičemž v pražském vedení KSČ byli zastoupeni pouze dva slovenští komunističtí ministři.⁴² Stanovisko KSČ se nakonec promítlo do tzv. první pražské dohody z 2. 6. 1945, která na jedné straně do jisté míry omezila stávající pravomoci SNR a Sboru pověřenců, ale na druhé straně nevytvořila ekvivalentní české národní orgány.⁴³ Vzniklo tak asymetrické uspořádání česko-slovenského vztahu založeného na určité míře autonomie Slovenska s některými prvky federalismu.⁴⁴

Jednání o novém státoprávním uspořádání byla však pouze jednou z příčin napjatého vztahu pražského vedení KSČ ke slovenským komunistům. Tou další a z hlediska Prahy důležitější bylo pomalé prosazování sociálně-ekonomických a dalších reforem, jež byly podstatou Košického vládního programu a celkové reformní strategie KSČ. Gottwaldovo vedení bylo nespokojeno s tím, že slovenské úřady nebyly schopny dostatečně rychle a rázně řešit vážné ekonomické a sociální potíže, jež byly důsledkem války, včetně faktického rozpadu zásobování a distribuce, a to v situaci drastického poklesu životní úrovně velké části slovenského obyvatelstva v roce 1945. Stejně pomalu a nedůsledně byly na Slovensku prosazovány klíčové vládní reformy: pozemková reforma, utváření národních správ znárodněných podniků a bank, pomalý a liknavý postup retribucí.⁴⁵ Pražské vedení KSČ mělo také zcela odlišnou základní politickou strategii od povstaleckého vedení KSS. Zatímco vedení slovenských komunistů počítalo s rychlým provedením radikálních reforem, včetně pozemkové reformy, a změnu mocenských poměrů na Slovensku bylo ochotno provést i neparlamentní cestou, Gottwaldovo vedení KSČ spoléhalo s využitím parlamentní demokracie, a rozsáhlé společenské reformy chtělo provádět cestou postupných, spíše opatrných kroků.⁴⁶ Všechny tyto spory mezi českými a slovenskými komunisty vedly

41 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 3. Zápis č. 3. Předsednictvo ÚV KSČ 1. 6. 1945.

42 KAPLAN, Pravda o Československu, s. 169.

43 DEJMEK, Jindřich et al. *Československo. Dějiny státu*. Praha: Libri, 2018. ISBN 978 80 7277 572 9, s. 416.

44 Podrobněji se otázce jednání o novém uspořádání vztahů Čechů a Slováků v roce 1945 věnuje KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 159-192.

45 Podrobněji: KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 170-172.

46 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 26.

pražské Gottwaldovo vedení KSČ ke snaze změnit vedení KSS tak, aby byla napříště samostatnost rozhodování slovenských komunistů maximálně omezena ve prospěch centralistického rozhodování Prahy. Tohoto cíle se podařilo dosáhnout zvolením V. Širokého do čela KSS na její Celoslovenské konferenci v Žilině ve dnech 11. 8. – 12. 8. 1945. Samotné svolání této konference bylo iniciováno pražským Předsednictvem ÚV KSČ, když na jednání 12. 7. 1945 po zprávě V. Širokého o slovenských otázkách prohlásil K. Gottwald: „*Vřed uzrál na operaci.*“⁴⁷ Na schůzi ÚV KSČ a Předsednictva ÚV KSS ve dnech 17. – 18. 7. 1945 bylo pak rozhodnuto svolat slovenskou stranickou konferenci; avšak ještě před ní měla být připravena změna vedení KSS, která ovšem měla přísně budit dojem vlastní iniciativy Slováků.⁴⁸

Konference ale měla mít vedle personálních změn ambicióznější cíl: zahájit skutečnou radikální hospodářskou obnovu Slovenska, neboť právě v rychlém zlepšení sociální a ekonomické situace spatřovalo Gottwaldovo vedení hlavní cestu, jak zabránit úpadku vlivu KSS na Slovensku, zejména ve prospěch sílící popularity Demokratické strany.⁴⁹ Usnesení Předsednictva ÚV KSČ z 9. 8. 1945 pak navrhlo do Předsednictva ÚV KSS zvolit tyto členy: V. Široký (předseda), K. Šmidke (v zápise psán „Schmidtke“) jako místopředseda, Štefan Baš'ovanský (ústřední sekretář), J. Ďuriš, J. Šoltész, Martin Valachovič, František Zupka, Ladislav Holdoš, Gustáv Husák.⁵⁰ Přesně v tomto složení bylo také skutečně Předsednictvo ÚV KSS na konferenci zvoleno včetně Prahou navržených členů Sekretariátu KSS.⁵¹ I nadále však zůstávaly osobní vztahy mezi představiteli povstaleckého vedení (Husák) a Gottwaldem preferovanými předáky KSS (Široký, Ďuriš) napjaté a plné nedůvěry. Široký a Ďuriš později například obviňovali Husáka, že znemožnil jejich útěk z vězení v Nitře v době SNP, aby jim tak zabránil v účasti na povstání.⁵² „Nepřátelský poměr“ Širokého vůči Husákovi potvrdil Husák i při šetření tzv. barnabitské komise v roce 1963.⁵³

Volbou nového vedení byla dominance předáků SNP ve vedení KSS omezena.⁵⁴ Karel Kaplan charakterizoval tento přerod KSS ještě radikálněji: přestala

47 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 27.

48 Tamtéž. O průběhu tohoto zasedání: PREČAN, Vilém. Záznam o zasedání ÚV KSČ 17. – 18. července 1945 In: *Česko-slovenská historická ročenka 1997*. Brno, Masarykova univerzita, 1997, s. 203-300. ISBN 80-210-1701-5.

49 KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 176.

50 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 8. Zápis č. 8. Předsednictvo ÚV KSČ 9. 8. 1945.

51 ŠTVERÁK, F. Schematismus, s. 451-452.

52 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 10.

53 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 23.

54 CAMBEL, Samuel. Žilinská konference KSS. In: *Příspěvky k dějinám KSČ*, 1965, č. 3.

být stranou, jak se utvořila v povstání, a dovršil se její přerod v odnož KSČ.⁵⁵ I když KSS nadále působila navenek jako samostatná strana, skutečné vnitřní poměry vystihovala spíše Gottwaldova slova na žilinské konferenci: „*prostě jako KSČ jsme stranou, byli jsme a budeme stranou jednotnou*“.⁵⁶

Nový předseda KSS V. Široký dokonce nesplnil rozhodnutí pražského vedení KSČ, že se má přemístit natrvalo do Bratislavy, dál bydlel v Praze, která pro něj představovala skutečné mocenské centrum, a slovenskou komunistickou stranu řídil z Prahy. Poměry ve vedení KSS nastavil tak, že bez jeho souhlasu nemohlo být v Bratislavě přijato žádné významné rozhodnutí stranických i národních orgánů.⁵⁷ Gottwaldovské křídlo slovenských komunistů bylo v Předsednictvu ÚV KSČ posíleno v listopadu 1945 kooptací Š. Bašťovanského, L. Holdoše a Marka Čulena.⁵⁸ Úplné podřízení KSS pražskému vedení KSČ bylo dokonáno po VIII. sjezdu KSČ v březnu 1946 (viz dále), když byla usnesením P ÚV KSČ z 3. 4. 1946 petrifikována pozice Širokého a Ďuriše na zasedáních tohoto Předsednictva.⁵⁹

K oslabení Širokého pozice ve vedení KSS a ke znovuposílení role Husáka došlo až po parlamentních volbách v roce 1946, které byly pro KSS neúspěšné. Husák byl jmenován předsedou Sboru pověřenců a získal tak větší manévrovací prostor i pro oslabení monopolního postavení Širokého ve vedení KSS. Husák byl také díky své nové funkci v přímém kontaktu s Gottwaldem a také výrazně posílil svůj vliv v bezpečnostním aparátu na Slovensku.⁶⁰ Je zjevné, že v podmínkách poválečné třetí republiky do února 1948 představovala oddělená existence dvou komunistických stran strategickou výhodou pro pražské vedení KSČ, které tak mohlo nejen navyšovat počet komunistických ministrů ve vládě, ale zároveň s poukazem na tuto situaci odmítat snahy ostatních českých politických stran o rozšíření své působnosti na Slovensko, jakož i odolávat snahám Demokratické strany o politické aktivity v českých zemích.⁶¹

Agenda jednání Předsednictva ÚV KSČ

Předsednictvo ÚV strany se v roce 1945 sešlo celkem sedmnáctkrát, většinou dvakrát měsíčně. V roce 1946 se scházelo častěji, jen do konání parlamentních voleb (26. 5. 1946) se uskutečnilo celkem devatenáct schůzí. Zápisy z jednání

55 KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 175.

56 GOTTWALD, K. Spisy XII, s. 105.

57 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 32.

58 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 40.

59 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 40.

60 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 35.

61 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 40-41.

Předsednictva z této doby jsou strohé, nepopisují detailněji diskuzi mezi členy stranického vedení, ale obsahují všechny závěry diskuze a přijatá usnesení.

V prvních týdnech po návratu stranického vedení do osvobozené Prahy převažovaly v agendě jednání Předsednictva organizační otázky související s obnovou fungování stranické centrály o stranických organizací v regionech. Realizaci většiny usnesení v otázkách organizace strany a úkolů z nich vyplývajících byla pověřována Marie Švermová, jež následně tuto agendu řešila v rámci schůzí Sekretariátu.⁶²

Klíčovým problémem v prvních měsících po osvobození se ukazoval být masový příliv nových členů do strany. Komunistická strana v poválečných podmínkách představovala výraznou mocenskou sílu disponující možností přidělovat stovky politických, manažerských a dalších pozic ve státní správě či znárodněných podnicích. Není proto překvapující, že již v květnu 1945 měla téměř 250 000 členů⁶³, což představovalo desetinásobný nárůst oproti předválečnému počtu; v březnu 1946 dosáhl počet straníků již jednoho milionu.^{64 65}

Předsednictvo spoléhalo při zvládnání náporu nových členů především na schopnosti předsedů místních organizací. Zájem stranického vedení se koncentroval také na rozšíření vlivu komunistů v ozbrojených složkách. Předsednictvo proto 3. 7. 1945 na základě Slánského návrhu rozhodlo vybudovat v armádě a Bezpečnosti „*kádrové konspirativní organizace*“.⁶⁶ Tato ilegální síť důvěrníků KSČ v armádě byla pak následně od podzimu 1945 skutečně budována. Tito důvěrníci vytvářeli z vojáků – členů KSČ tzv. stranický aktiv. Členové aktivů vypracovávali analýzy situace v důstojnickém sboru, hodnotili nálady v armádě a posuzovali činnost nekomunistických vojenských velitelů.⁶⁷ Specificky byla věnována pozornost Předsednictva otázce členů KSČ z řad českých („*sudet-
ských*“) Němců. Na svém jednání 4. 6. 1945 zakázalo přijímat do strany nové členy z řad Němců, přijatým členství ukončit, „staré“ členy prověřit – především v tom smyslu, zda skutečně působili v protinacistickém odboji. Obdobně také předsednictvo SNR zakázalo 18. 5. 1945 přijímání Maďarů do slovenských po-

62 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 1. Zápis č. 1. Předsednictvo ÚV KSČ 26. 5. 1945.

63 František Štverák ale tvrdí, že v květnu 1945 měla KSČ pouze 37 000 členů, přičemž už o měsíc později vykazovala 712 776 členů. Nárůst členské základy musel být v těchto poválečných měsících každopádně obrovský. In: ŠTVERÁK, F. Schematismus, s. 581.

64 DEJMEK, J. et al. Československo, s. 412.

65 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 5. Zápis č. 5. Předsednictvo ÚV KSČ 3. 7. 1945.

66 Tamtéž

67 Podrobněji k této síti důvěrníků KSČ v armádě: HANZLÍK, František a Václav VONDRÁŠEK. *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 2006, s. 146-147. ISBN 80-7278-356-4.

litických stran, s výjimkou antifašistů a účastníků SNP. Podle Jana Peška bylo koncem roku 1946 v KSS 3 803 maďarsky hovořících členů, ale většina z nich se úředně hlásila ke slovenské národnosti.⁶⁸

Zápisy z jednání Předsednictva obecně ukazují, že tento orgán poměrně často rozhodoval o personálních otázkách, tedy o obsazování jednak stranických orgánů, jednak ale i ústavních funkcí či jiných klíčových pozic. Už v červenci 1945 takto rozhodlo například o jmenování zástupce KSČ do národní správy Čs. státní banky či ustanovilo Antonína Zápotockého předsedou Ústřední rady odborů.

Na druhé straně Předsednictvo řešilo případy vylučovaných členů, jak se to ukázalo na příkladu Josefa Smrkovského. Ve skutečnosti bylo ovšem jeho potrestání relativně mírné. V červenci 1945 Ústřední výbor strany na návrh Předsednictva vyloučil Smrkovského z obou těchto stranických orgánů.⁶⁹ Nicméně již 3. 4. 1946 se opět stal členem Předsednictva strany, a zároveň byl jmenován členem Sekretariátu a vedoucím zemědělského oddělení ÚV KSČ.⁷⁰ Za touto rychlou Smrkovského rehabilitací stály především jeho pracovní úspěchy při provádění pozemkové reformy a setrvalá podpora ze strany Gottwalda.

Prakticky každé jednání Předsednictva mělo na programu řešení aktuálního politického vývoje. Velmi často se jednalo o otázky vztahu k ostatním politickým stranám či strategii KSČ při řešení konkrétního problému.

Obdobně intenzivní péči věnovalo Předsednictvo ÚV KSČ snaze prosadit vůči ostatním stranám NF své záměry a zájmy. To se ukázalo na otázce návrhu na vytvoření tzv. bloku socialistických stran. Již v únoru 1944 navrhli londýnští komunisté platformu takového bloku, jejímž základem se měla stát úzká spolupráce komunistů, sociálních demokratů a národních socialistů jednak při dokončování „*národního odboje až do porážky Německa a osvobození Československa*“, a jednak „*budování nového života v osvobozené republice v přechodném období po pádu okupační moci a zrádčovského režimu*“.⁷¹ Takto navrhovaný „Blok pracujícího lidu měst i venkova“ měl být vyjádřením konce politiky jako střetu mezi levicí a pravicí, jenž měl být nahrazen kooperací všech sociálních a národních (českých a slovenských) vrstev sjednocených na bázi protifašistického odboje. Takový blok, doplněný později o jednotlivé zástupce dřívějších pravicových stran, kteří se osvědčili v protifašistickém boji, se měl stát základem Národní fronty Čechů a Slováků jako nového stranicko-politic-

68 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 18-19.

69 VRABEC, Václav. *Vybočil z řady. Medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 67. ISBN 80-206-0277-1; též: NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 5. Zápis č. 5. Předsednictvo ÚV KSČ 3. 7. 1945.

70 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 27. Zápis č. 27. Předsednictvo ÚV KSČ 3. 4. 1946.

71 KRÁL, Václav. *Cestou k Únoru. Dokumenty*. Praha: Svobodné slovo, 1963, s. 102, dok. č. 2.

kého fenoménu poválečné republiky. Tato strategie vycházela ze Stalinových a Dimitrovových instrukcí všem komunistickým stranám v moskevském exilu, jež spočívaly v odklonu od ideje světové komunistické revoluce, a naopak zakládala novou strategii postupné satelizace střední a východní Evropy. V rámci vytváření košické vlády a jejího programu se komunisté, národní socialisté a sociální demokraté shodli na vytvoření socialistického bloku, jehož cílem měla být „*spolupráce a společný postup v uskutečnění socialistických cílů, na nichž se strany bloku sjednotí*“.⁷² Nicméně po osvobození začala spolupráce stran bloku váznout. Předsednictvo národních socialistů se například 18. 5. 1945 postavilo proti dosavadní dohodě bloku o principu aklační volby nově ustavovaných místních orgánů – národních výborů, a naopak požadovalo konání voleb podle platných zákonů, resp. prezidentských dekretů – tedy provedení voleb do NV na paritním principu.⁷³ Problémem se zabývalo Předsednictvo ÚV KSČ 26. 5. 1945 a usneslo se, aby se zástupci strany na jednání bloku domáhali jednotného prohlášení bloku, které by znamenalo podřízení se národních socialistů „*našim košickým návrhům*“.⁷⁴

Obdobně zasáhlo Předsednictvo ÚV KSČ proti záměru sociálně demokratické strany založit svou stranickou organizaci na Slovensku, v čemž KSČ – tváří v tvář konkurenci doprava směřující Demokratické strany – spatřovala své přímé ohrožení ve volbách. Vedení KSČ na jednání 29. 11. 1945 zavázalo členy delegace na jednání se zástupci sociální demokracie „*radit soc. demokratům, aby nezakládali soc. dem. stranu na Slovensku*“, a to s výhrůžným dovětkem, že pokud se nepodaří soc. dem. straně v tomto zámětu zabránit, pak je třeba je upozornit, že „*na Slovensko půjdou všechny politické strany*“.⁷⁵ To byla reakce na právě skončený XX. sjezd sociální demokracie, na němž byl vytvořen akční výbor pro rozšíření činnosti strany na Slovensko. Proti tomuto záměru se kromě Předsednictva ÚV KSČ postavila i KSS. Sociální demokraté přesto od tohoto záměru neustoupili. Čeští komunisté ve snaze neohrozit vztahy s prokomunistickým předsedou soc. dem. strany a premiérem Fierlingerem nakonec sociální demokraty dotlačili k určitému ústupku v podobě souhlasu s vytvořením nové slovenské strany, která ale bude organizačně oddělená od sociální demokracie a také neponese její název. Tak se zrodila Strana práce, která nakonec na Slovensku nebyla s 3,11 % hlasů úspěšná a nedokázala tak výrazněji ohrozit volební výsledek slovenských komunistů, kteří si dokázali – také díky sloučení s před-

72 KRÁL, V. Cestou k Únoru, s. 108, dok. č. 6.

73 KRÁL, V. Cestou k Únoru, s. 108, dok. č. 7.

74 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 1. Zápis č. 1. Předsednictvo ÚV KSČ 26. 5. 1945.

75 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 15. Zápis č. 15. Předsednictvo ÚV KSČ 29. 11. 1945.

válečnými sociálními demokraty v průběhu SNP v září 1944 – udržet přízeň výrazně většiny levicově orientovaných voličů.⁷⁶

Předsednictvo se dále v červenci 1945 zabývalo otázkou ustavení Prozatímního národního shromáždění (PNS). Navrhlo jeho nepřímou volbu prostřednictvím delegátů národních výborů. Obdobný postup doporučilo vedení strany také pro volbu SNR.⁷⁷ Komunistický návrh volby poslanců PNS byl do značné míry převzat za základ reálného volebního systému, který byl pro tyto volby nastaven ústavním dekretem prezidenta republiky z 25. 8. 1945.⁷⁸ Předsednictvo také ve svém usnesení zdůraznilo nutnost nechat ještě před svoláním PNS ve vládě schválit všechny znárodňovací dekrety. V této souvislosti Sekretariát ÚV KSČ připravil začátkem října oběžník krajským tajemníkům, v němž sděloval, že pokud se objeví problémy s vydáním znárodňovacích dekretů, bude strana „*mobilizovat demonstrace a držet v pohotovosti naše lidi*“.⁷⁹

VIII. sjezd strany a předvolební kampaň na jaře 1946

Na konci roku 1945 se Předsednictvo ÚV KSČ začalo intenzivně věnovat přípravě na dvě pro komunisty nejdůležitější nadcházející vrcholné události politické sezony – sjezd KSČ v březnu 1946 a parlamentní volby do Ústavodárného národního shromáždění. Příprava, průběh i závěry sjezdu strany byly zcela zjevně pojaty jako součást předvolební kampaně.

Přípravou sjezdu se Předsednictvo poprvé zabývalo na svém jednání 5. 12. 1945. Schválilo návrh sjezdového programu, v němž měl být – vedle standardních organizačních záležitostí – kladen důraz na prezentaci kulturní a zemědělské politiky strany.⁸⁰ Tyto priority odrážely zájem strany oslovit před volbami především široké vrstvy zemědělců, kteří za první republiky patřili většinově mezi voliče agrární strany.⁸¹ Ta ostatně v meziválečném období programově

76 BARNOVSKÝ, Michal. Politické strany na Slovensku v letech 1945 – 1948. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, II. díl: období 1938 – 2004*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1189-1222. ISBN 80-7239-179-8.

77 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 5. Zápis č. 5. Předsednictvo ÚV KSČ 3. 7. 1945.

78 Proces nepřímé volby poslanců PNS: PEHR, Michal. Československý parlament po druhé světové válce. In: DOUBEK, Vratislav et al. *Parlament v čase změny. Případové studie z vývoje českého a československého parlamentarismu*. Praha: Akropolis, 2011, s. 75-97. ISBN 978-80-87481-21-9.

79 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 4. Protokol č. 4, 8. 10. 1945.

80 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 16. Zápis č. 16. Předsednictvo ÚV KSČ 5. 12. 1945.

81 Podrobně k této otázce: PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939 – 1946*. Praha: NLN, 2011, s. 191-193. ISBN 978-80-7422-082.

oscilovala mezi pozdně obrozeneckými tezemi o klíčové roli rolníka ve společnosti, radikálně levicovým projektem pozemkové reformy, přes pragmatickou snahu o modernizaci čs. zemědělství až po snahu stát se ve 30. letech celonárodní stranou, úzce propojenou se státem.⁸² Obdobně snaha získat na svou stranu představitele kultury souvisela se zájmem představit se voličům jako strana uznávající a navazující na české kulturní tradice.

V rámci boje proti tradičním institucím zemědělského venkova, přetrvávajícího ještě z doby agrárnícké dominance na vesnici, rozhodlo Předsednictvo ÚV KSČ také o zrušení tzv. Selských jízd (s argumentací, že se jedná o branný sbor nepovolené agrární strany) a jejich nahrazení jezdeckými odbory při Jednotném svazu českých zemědělců (JSČZ).⁸³ Snahu KSČ Selské jízdy zakázat však prozatím do roku 1948 zastavil Nejvyšší správní soud, který jejich činnost Selských jízd naopak povolil.⁸⁴ Postupně však byly od roku 1946 omezovány, především podřízením Svazu brannosti a jejich činnost mohla být nadále pouze přísně nepolitická.⁸⁵ Obava z vlivu bývalých agrárních politiků na venkovské obyvatelstvo byla ve vedení strany zřejmě skutečně silná. Obdobně vedli komunisté kampaně proti angažmá některých bývalých agrárníků na kandidátkách nekomunistických stran. Takto se jim podařilo zabránit kandidatuře ministra financí londýnské vlády Ladislava Karla Feierabenda na listině národních socialistů.⁸⁶

Sekretariát nepodceňoval ani propagační rovinu sjezdu. KSČ chtěla na svém sjezdu předvést podporu své politiky ze strany různých sociálních vrstev společnosti. Proto Sekretariát vypracoval instrukce k organizování delegací závodů, živnostníků, rolníků či úředníků, jež měly přijet přímo na sjezd demonstrovat svou podporu straně. Zvláštní komise Sekretariátu také vypracovaly texty projevů, které tyto delegace měly na sjezdu pronést.⁸⁷

Zároveň probíhala předsjezdová příprava stranického, a tím i volebního programu. Sekretariát ÚV KSČ pověřil 28. 1. 1946 Jaromíra Dolanského, aby „během týdne napsal programové prohlášení strany“.⁸⁸ Pokud šlo o stranický předvolební program, v zásadě se dá souhlasit s Michalem Pehrem, že jeho zá-

82 HARNA, Josef. Republikánská strana. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: období 1861 – 1938*. Brno: Doplněk, 2005, s. 556-558. ISBN 80-7239-178-X.

83 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 24. Zápis č. 24. Předsednictvo ÚV KSČ 14. 2. 1946.

84 Podrobněji k této záležitosti: JIRÁSEK, Zdeněk. *Nechanická aféra*. Hradec Králové: Státní okresní archiv, 1992.

85 ANEV, Petr. Agrárníci ve třetí republice. Mocný pilíř předválečného Československa po květnu 1945. In: *Paměť a dějiny*, 2012, roč. VI., č. 1, s. 11-22. ISSN 1802-8241.

86 PEHR, M. Zápas o nové Československo, s. 180.

87 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 17. Protokol č. 17, 18. 2. 1946.

88 Tamtéž.

kladem byly populistické sliby všeho všem.⁸⁹ Šlo především o řadu rozhodnutí či návrhů učiněných komunisty v těsně předvolebním období v oblasti sociální a hospodářské politiky. Tak Předsednictvo navrhlo okamžité snížení cen některých předmětů denní potřeby, pověřilo ministra zemědělství J. Ďuriše sumarizovat nejnaléhavější požadavky zemědělců, které „*rovněž ještě v období předvolebním budou předloženy vládě k projednání*“, či předložilo návrh zákona o mimořádných opatřeních bytové péče, který výrazně zvyšoval pravomoci národních výborů, pokud šlo o nakládání s byty, které nejsou pronajímány, nebo v nich vlastníci nebydlí.⁹⁰

VIII. sjezd KSČ probíhal pod propagandistickým názvem „*Sněm budovatelů*“ od 28. 3. do 31. 3. 1946 v Praze a fakticky odstartoval předvolební kampaň strany. Účastnilo se jej 1 620 delegátů, kteří reprezentovali 1 159 164 členů.⁹¹ Slovenské komunisty zastupovalo 50 delegátů, kteří jako „*hosté*“ měli sjezd „*pozdravit*“.⁹² I když se na sjezdu zdůrazňovala samostatnost KSČ a KSS, o skutečném vztahu mezi nimi svědčil postup přípravy slovenské delegace. Její vyslání totiž schválil ÚV KSS 12. 3. 1946 až poté, kdy nejprve Předsednictvo ÚV KSČ v Praze rozhodlo 26. 2. 1946 o její účasti.⁹³ Komunisté především usilovali o to, aby před volbami ukázali veřejnosti svůj masový a národní charakter, který měl definitivně smazat vzpomínky na stranu sektářského typu z dob první republiky. Nyní se prezentovali jako strana celého národa, reprezentující všechny společenské vrstvy. Specificky – vzhledem k blížícím se volbám – zazněly na sjezdu programové referáty směřované vůči živnostníkům (Jozef Horn⁹⁴) a zemědělcům (Jozef Nepomucký⁹⁵).

Po skončení VIII. sjezdu KSČ zahájilo Předsednictvo strany tzv. posjezdovou kampaň, jejímž úkolem bylo popularizovat výsledky sjezdu před veřejností hlavně s ohledem na nadcházející parlamentní volby.⁹⁶ Jejím druhým cílem bylo získávat další členy do strany.

Uspořádání parlamentních voleb v květnu 1946 bylo v prvé řadě výrazem návratu československého politického systému k tradičním demokratickým principům, podle nichž jsou svobodné volby nástrojem legitimizace politické elity

89 PEHR, M. Zápas o nové Československo, s. 202.

90 Zákon č. 163/1946 Sb. [cit. 2020-08-30]. Dostupné na: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-163>>

91 ŠTVERÁK, F. Schematismus, s. 581.

92 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 40.

93 PEŠEK, J. Komunistická strana Slovenska, s. 40.

94 HORN, Josef. *Komunistická strana Československa a živnostenská politika*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1946.

95 NEPOMUCKÝ, Josef. *Výstavba naší osvobozené vesnice*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1946.

96 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 27. Zápis č. 27. Předsednictvo ÚV KSČ 3. 4. 1946.

a složení ústavních orgánů. Tyto volby se však konaly v dosti odlišné společnosti, než byla ta, která chodila k volbám v letech demokratické první republiky. Svět i československá společnost se válečnými prožitky a poválečnými politickými, národnostními a ekonomickými změnami výrazně proměnila.⁹⁷ Komunistům se také podařilo pro ně výhodně pozměnit volební legislativu.⁹⁸ Oproti prvorepublikové tradici byla zrušena povinnost alespoň tříměsíčního pobytu v místě volby, voliči tedy mohli volit i mimo svůj domov. To bylo důležité zejména ve vysídlovaném pohraničí, kam se v době těsně předvolební stěhovali noví obyvatelé z vnitrozemí, jimž komunistický ministr zemědělství J. Ďuriš demonstrativně rozdával dekrety na pozemky a zemědělské usedlosti zabavené Němcům. Dále prosadili přiznání volebního práva vojákům a policistům, tedy příslušníkům Sboru národní bezpečnosti, mezi nimiž si již od konce války budovali významné pozice. Obdobně komunisté prosadili, i přes nesouhlas národních socialistů, návrh na snížení věkové hranice pro výkon aktivního volebního práva na 18 let, což vzhledem k silné podpoře strany mezi „mládežníky“, vyplývající nejen z nadějí, které v nich optimistický program a rétorika komunistů vyvolávaly, ale i z intenzivní práce stranických sekretariátů s organizacemi mládeže, také přispívalo ke zvyšování volebního potenciálu strany.

Komunistická strana ve své předvolební strategii a programu zdůrazňovala především svou státotvornost, a – vzhledem k obviněním, která proti ní vznášely ostatní strany – i demokratičnost. Chtěla být vnímána jako strana pokroku, která chrání odkaz protinacistického odboje, a tedy i svobodu národní i občanskou. Vystupovala proti stranickému principu politiky, proti němuž vyzdvihovala zájmy sociálních vrstev.⁹⁹

KSČ reflektovala negativní zkušenosti veřejnosti s válkou, okupací, Mnichovem či hospodářskou krizí. Pozitivně naopak představovala socialismus a zemi, která jej poprvé uskutečňovala v praxi – Sovětský svaz. Ten komunisté líčili jako zemi síly, optimismu, nadšení, ideálů a vizí, která ve válce porazila kapitalismus.

97 Podrobněji k zásadním poválečným změnám viz studie: PEHR, M. Zápas o nové Československo; KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci*. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 978-80-87284-12-4; BRENNER, Christiane. *Mezi Východem a Západem. České politické diskurzy 1945 – 1948*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1399-0; FROMMER, Benjamin. *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0; STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha: Academia, Naše vojsko, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

98 Volby probíhaly podle zákona č. 67/1946 Sb. ze dne 11. 4. 1946 o volbě ústavodárného Národního shromáždění. [cit. 2020-09-05]. Dostupné na: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-67>>

99 KOPECKÝ, Václav. *Ideová výchova a kulturní politika strany. Řeč Václava Kopeckého na VIII. sjezdu KSČ*. Praha: ÚV KSČ, 1946.

Sovětská společnost byla prezentována jako mladá, neopotřebovaná, prosta civilizační únavy – na rozdíl od vyčerpaného Západu, jehož morální krize se projevila politikou appeasementu a mnichovskou zradou.¹⁰⁰ V kontextu Mnichova komunisté hodnotili sovětský postoj z roku 1938 jako důkaz morální vyspělosti sovětského politického systému.¹⁰¹

Mimořádnou pozornost věnovalo stranické vedení výběru kandidátů do nového parlamentu. Již na jednání 14. 2. 1946 Předsednictvo stanovilo některé lídry krajských kandidátních listin pro parlamentní volby. Konkrétně tak byl schválen Klement Gottwald jako lídr kandidátky Pražského kraje, Václav Nosek pro Kladenský kraj, Zdeněk Nejedlý pro Pardubický kraj, Václav Kopecký pro Boleslavský kraj, Rudolf Slánský pro Plzeňský kraj, A. Zápotocký pro Ústecký kraj, Gustav Kliment pro Ostravsko a Anežka Hodinová pro Olomoucký kraj.¹⁰² Obdobně Sekretariát vypracoval návrh všech kandidátů KSČ do parlamentních voleb.¹⁰³ Ke konkrétní podobě kandidátních listin do Ústavodárného Národního shromáždění (ÚNS) se Předsednictvo detailněji vrátilo na svém jednání 25. 4. 1946.¹⁰⁴ Projednalo návrhy složení kandidátních listin všech 19 volebních krajů. Na většině z nich věnovali členové vedení pozornost prvním deseti kandidátům v každém kraji, v případě Prahy prvním dvaceti, a toto schválené pořadí doporučili krajským organizacím KSČ k finálnímu schválení. V řadě případů Předsednictvo doporučilo změnu kandidátů na listině. Jednalo se buď o doporučení hledat vhodnějšího kandidáta (např. v Praze zástupce živnostníků a sportovců), nebo přeskupení pořadí kandidátů na listině (většinou ve venkovských krajích posouvali zástupce rolníků na vyšší místa), či doporučení zařadit na kandidátku představitele určité profese nebo zástupce významné organizace (preferenci horníků, rolníků či odborníků), nebo o změnu lídra kandidátky (Z. Nejedlého přeobsadili do pozice lídra v Hradeckém kraji, V. Kopeckého do pozice lídra v Libereckém kraji apod.).

Na Gottwaldův návrh měly být všechny navržené a doporučované změny projednány s krajskými výbory strany, a definitivní návrhy měly být ještě předloženy Předsednictvu k projednání. Sekretariát návrhy kandidátních listin finálně projednal a uzavřel 29. 4. 1946, a předložil je ke schválení Předsednictvu.¹⁰⁵ To na jednání 2. května doporučilo projednat ještě se zástupci olomouckého

100 ZÁPOTOCKÝ, Antonín. *Po staru se žít nedá*. Praha: Práce, 1948, s. 93.

101 GOTTWALD, K. *Spisy XII*, s. 253-254.

102 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 24. Zápis č. 24. Předsednictvo ÚV KSČ 14. 2. 1946.

103 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 13. Protokol č. 13, 28. 1. 1946.

104 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945-1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 31. Zápis č. 31. Předsednictvo ÚV KSČ 25. 4. 1946.

105 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 23. Protokol č. 23, 29. 4. 1946.

a jihlavského krajského výboru (KV) KSČ změny kandidátní listiny s tím, aby se na prvních místech objevili rolníci.¹⁰⁶ Tyto změny byly následně skutečně provedeny. Ve finálním seznamu volebních kandidátů KSČ, schváleném Ústředním výborem KSČ 3. 5. 1946, byla prakticky u všech lídrů zdůrazněna dělnická či rolnická profese (a to i u těch, kteří již léta působili pouze ve vysoké politice – Nosek, Zápotocký). U většiny vedoucích kandidátek byla také připomenuta odbojová činnost za války.¹⁰⁷

Na jednání Předsednictva strany 7. 5. 1946 byl schválen text volebního svolání napsaný K. Gottwaldem a uveřejněný na první straně *Rudého práva* 12. 5. 1946 a ve všech dalších denících strany.¹⁰⁸

Sekretariát také pro Předsednictvo podrobně sledoval předvolební nálady voličů, statistiku celkového počtu voličů v jednotlivých krajích, mapoval síly KSČ a ostatních stran v krajích. Na základě těchto informací se propočítávaly možné volební výsledky pro stranu. Organizační oddělení ÚV KSČ pod vedením M. Švermové tak na jaře 1946 na základě odhadu nálad veřejnosti z jednotlivých krajských organizací došlo k závěru, že KSČ může získat přibližně 41 % hlasů.¹⁰⁹ O kvalitě znalosti nálad veřejnosti svědčilo, že tento údaj se od skutečného výsledku nelišil ani o jedno celé procento.

Mezi hlavní příčiny volebního vítězství KSČ v roce 1946 patřila velmi dobře organizovaná kampaň, přísně centralisticky vedená komunikace ústředí strany s jejími regionálními složkami a vysoká aktivita početné členské základny. Předvolební přípravy začaly již na podzim 1945 a byly velmi intenzivní.¹¹⁰ Přípravu a vedení volební kampaně mělo na starosti organizační oddělení ÚV KSČ, které řídila M. Švermová. Klíčová role v agitaci připadla krajským instruktorům, poslaným vedením strany, často z řad členů ÚV KSČ, kteří připravovali formy agitace šité na míru každému kraji, jeho sociální a voličské skladbě.

V předvolební kampani strana organizovala pracovní brigády, které měly za cíl vzbudit nadšení mezi členy a zejména mezi nerozhodnutými voliči, aby se ztotožnili s politikou KSČ, která byla v podobě této kampaně představována

106 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 32. Protokol č. 32, 2. 5. 1946.

107 Kandidátní listiny komunistické strany Československa pro volbu do Ústavodárného národního shromáždění. In: *Rudé právo*, 1946, č. 111, 12. 5. 1946, Příloha. [cit. 2020-08-29]. Dostupné na: <<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:2365a1f0-f426-11dc-a7a3-000d606f5dc6?page=uuid:8f82e2a0-f3fc-11dc-a216-000d606f5dc6>>

108 26. května 1946 všichni s komunisty za šťastnou a silnou republiku Československou! In: *Rudé právo*, 1946, č. 111, 12. 5. 1946, s. 1. [cit. 2020-08-29]. Dostupné na: <<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:0c3c8660-f426-11dc-9f8a-000d606f5dc6?page=uuid:8f7e-4ec0-f3fc-11dc-a7ee-000d606f5dc6>>

109 PEHR, M. Zápas o nové Československo, s. 191.

110 PEHR, M. Zápas o nové Československo, s. 199.

jako strana velmi humánní. Pracovních brigád se zúčastnilo přes 40 000 dobrovolníků.

Obdobně vysoký význam v předvolební kampani přikládalo vedení KSČ prezentaci rázného postoje strany k otázce vyrovnání potrestání válečných kolaborantů a zrádců. Předsednictvo strany tak na svých jednáních v dubnu 1946 rozhodlo svolat poradou, na níž měl „být dohodnut postup při procesu s protektorátní vládou“, a které se měl zúčastnit mj. vysoký úředník zpravodajského oddělení ministerstva vnitra a od roku 1948 velitel Státní bezpečnosti Jindřich Veselý.¹¹¹ Obdobně o týden později řešilo stranické vedení přípravu procesu s Tisovou vládou, přičemž rozhodlo o tom, že zatím nebude souzen přímo Josef Tiso, ale vybraná trojice v čele s hlavním ideologem Slovenského státu Tido Gašparem, která měla být „postavena před soud ještě před volbami“.¹¹²

Koncem dubna 1946 vstupovala předvolební kampaň do své vrcholné fáze. Komunisté kampani dominovali s heslem „*Republice více práce, to je naše agitace*.“ Ze zápisů Sekretariátu i Předsednictva je patrné zvýšení již tak horečné aktivity a předvolební organizační práce. Sekretariát 29. 4. 1946 rozhodl vydat další propagační brožury či letáky řešící ožehavá aktuální témata (odsun Němců) nebo tematicky zacílené na získání voličů jiných stran (např. plakáty a letáky o náboženství cílící na voliče lidovců), jakož i materiálů věnovaných městským středním vrstvám. Kromě toho měla být také v rámci kampaně dána rázná veřejná odpověď na nářky lidovců a národních socialistů na potenciální nebezpečí vytvoření komunistického totalitního systému.¹¹³

V polovině května Předsednictvo vyhlásilo týden 19. 5. – 25. 5. 1946 „*týdnem nejširší osobní agitace*“.¹¹⁴ Krajské sekretariáty byly vyzvány připomenout všem členům strany, že mají do oken svých domů vyvěsit volební číslo 1 a aby nechaly vyrobit volební odznaky s nápisem „*Volím č. 1*.“ Osobní agitace měla být z rozhodnutí Sekretariátu propagována *Rudým právem* s heslem: „*Každý komunista získá tři nekomunisty*.“¹¹⁵

Největšími vyzývatelem komunistů v květnových parlamentních volbách byli v českých zemích národní socialisté a na Slovensku Demokratická strana. Národní socialisté vystupovali v předvolební kampani velmi sebevědomě, vycházejíce z názoru, že volební výsledek oslabí dominantní pozici, kterou si KSČ

111 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 28. Zápis č. 28. Předsednictvo ÚV KSČ 8. 4. 1946.

112 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 30. Zápis č. 30. Předsednictvo ÚV KSČ 17. 4. 1946.

113 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 23. Protokol č. 23, 29. 4. 1946.

114 NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1945 – 1951, 1261-0-13, a. j. 24. Protokol č. 24, 14. 5. 1946.

115 Tamtéž.

získala v moskevských jednáních v březnu 1945.¹¹⁶ Ostře kritizovali jak komunisty, tak sociální demokraty, kterým vyčítali přílišnou podřízenost vůči KSČ. V kampani akcentovali důraz na obhajobu zájmů svých klíčových voličských skupin – státních zaměstnanců, učitelů, lékařů či žen v domácnosti.¹¹⁷

Demokratická strana se na Slovensku v předvolební kampani vymezila vůči komunistům mnohem ostřeji. Ve volebním programu a dalších propagačních dokumentech odmítala diktaturu politických stran, přihlásila se otevřeně k prosazování principů demokracie, křesťanství a občanských svobod, k ochraně a rozvoji soukromého podnikání a zaručení svobody náboženského vyznání, jakož i práva církvi na výchovu mládeže v církevních školách.¹¹⁸

Slovenští demokraté barvitě líčili zneužívání moci komunisty v národních výborech, v lidovém soudnictví či bezpečnosti. Zároveň poukazovali na neúspěchy komunistů v západoevropských zemích, a naopak na provádění bezohledné sovětizace v zemích východní Evropy.¹¹⁹ Klíčovou roli v předvolební kampani DS hrála náboženská otázka. Strana se prezentovala jako jediná ochránkyně náboženských práv Slováků. Volebnímu úspěchu DS jistě napomohly předvolební směrnice vydané katolickými biskupy v *Katolických novinách* v den voleb, které čtenáře nabádali k volební podpoře DS.¹²⁰ Strana se ale také prezentovala jako ochránkyně stavovských zájmů městských dělníků a zemědělců, úředníků a veřejných zaměstnanců. Ve své předvolební rétorice zdůrazňovala svou umírněnost, konstruktivní přístup k politice a odmítala revoluční „křik“ a experimentování s osudy občanů.

Výsledky voleb byly pro KSČ velkým politickým triumfem a pro nekomunistické strany doslova šokem. O tom nejlépe svědčily palcové titulky *Rudého práva* z pondělí 27. 5. 1946, když se celá země probudila do povolebního sčítání:

„*KSČ daleko největší stranou v českých zemích*“

„*Komunisté vedoucí silou národa*“

„*KSČ nejsilnější stranou v hlavním městě republiky*“¹²¹

116 KOCIAN, Jiří. *Československá strana národně socialistická v letech 1945 – 1948*. Brno: Doplněk, 2002, s. 100. ISBN 80 7239 138 0.

117 KOCIAN, J. *Československá strana*, s. 102.

118 SYRNÝ, Marek. Demokratická strana a volby 1946 na Slovensku. In: MEDVECKÝ, Matej et al. *Posledné a prvé slobodné (?) volby – 1946, 1990*. Bratislava: Ústav pameti národa, 2006, s. 89-101. ISBN. 80-969296-5-8.

119 SYRNÝ, M. *Demokratická strana*, s. 90.

120 SYRNÝ, M. *Demokratická strana*, s. 92.

121 *Rudé právo*, 1946, č. 124, 27. 5. 1946, s. 1. [cit. 2020-09-05]. Dostupné na: <<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:c7e5cba0-f427-11dc-a590-000d606f5dc6?page=uuid:d-72f1f10-f3fc-11dc-a5a2-000d606f5dc6>>

Komunisté se 40,17 %, 2,2 miliony hlasů a 93 poslanceckými mandáty v českých zemích vyhráli s velkým nárůkem téměř milionu hlasů před druhými národními socialisty. S výjimkou Zlínského kraje, v němž vyhráli lidovci, získali komunisté prvenství ve všech českých a moravských volebních krajích včetně Prahy, ve které před válkou vítězili národní socialisté. Ve třech krajích získali komunisté přes 50 % hlasů.¹²² Ve srovnání s volbami v roce 1935 získala KSČ téměř čtyřnásobek voličů.¹²³ Podstatné z hlediska dalšího vývoje pro KSČ bylo to, že dokázala výrazně uspět i na venkově mezi rolníky.

Komunisté své volební vítězství označili za „porážku buržoazie a vítězství dělnické třídy“.¹²⁴ Jednání vrcholných stranických orgánů ve dnech následujících po vítězných volbách se ale přes euforii, která zavládla ve stranickém tisku, odehrávalo ve velmi střízlivé atmosféře. Komunistické vedení si uvědomovalo, že volební vítězství je do značné míry důsledkem specifické poválečné politické a hospodářské situace. Proto hned po volbách začalo řešit otázku, vedle logického tématu strategie KSČ pro koaliční jednání o sestavení vlády v rámci NF, jak si silnou podporu voličů udržet a do příštích voleb ji ještě zvýšit. Předsednictvo doporučilo ústřednímu výboru nárokovat si funkci předsedy vlády.¹²⁵ Samotné zasedání ÚV KSČ tento nárok potvrdilo a označilo volební výsledek za výrazný úspěch politiky KSČ. Pro stranu bylo podstatné především to, že spolu se sociální demokracií získala v ÚNS těsnou nadpoloviční většinu 151 poslanců.¹²⁶

Nadšení komunistů z volebního vítězství bylo kaleno pouze výrazným úspěchem Demokratické strany na Slovensku (62 % hlasů), přičemž komunisté zde dokázali získat jen 30,37 % hlasů a 21 poslanceckých křesel. Proto se vedení KSČ ještě na zasedání Předsednictva 28. 5. 1946 rozhodlo změnit strategii vůči autonomii slovenských orgánů a oslabením jejich pravomocí relativizovat sílu DS. Slovenští komunisté v Praze J. Ďuriš a V. Široký byli Předsednictvem nejdříve pověřeni vypracováním podmínek „účasti demokratické strany Slovenska ve vládě“.¹²⁷ Následně byl K. Gottwald pověřen Předsednictvem strany zahájit

122 Ústecký kraj – 56,4 %, Kladenský – 536,6 %, Karlovarský – 52,2 %: RUPNIK, J. Dějiny, s. 202.

123 Podrobněji k volební geografii KSČ ve volbách 1946: CHARVÁT, Jakub. Analýza průběhu a výsledků voleb do Národního shromáždění konaných v roce 1946. In: KOCIAN, Jiří et al. *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*. Praha: Euroslavica, 2014, s. 23-58. ISBN 978-80-87825-09-9.

124 PEHR, M. Zápas o nové Československo, s. 194.

125 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 35. Zápis č. 35. Předsednictvo ÚV KSČ 28. 5. 1946.

126 BELDA, J. et al. Na rozhraní, s. 73.

127 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 35. Zápis č. 35. Předsednictvo ÚV KSČ 28. 5. 1946.

jednání s představiteli českých politických stran o zastoupení DS ve vládě,¹²⁸ aby Předsednictvo ÚV KSČ posléze 14. 6. 1946 schválilo text dohody mezi ČNR a SNR o rozšíření působnosti ústřední vlády na území Slovenska a omezení pozice Sboru pověřenců, který byl nově podřízen ústřední vládě a rezortním ministrům.¹²⁹ Doplnky, které do dohody prosadili komunisté, zvyšovaly personální pravomoc pražské vlády, pokud šlo o jmenování vyšších státních úředníků do jejich funkcí na Slovensku, neboť je slovenští pověřenci mohli ustanovovat do funkcí pouze po schválení rezortním ministrem v Praze. Podle této tzv. třetí pražské dohody, uzavřené 28. 6. 1946, musela být také Prahou předběžně posuzována veškerá rozhodnutí SNR.

Jednání Předsednictva strany se 31. 5. 1946 věnovalo výhradně otázce vyjednávání o rozdělení vládních křesel. V tomto smyslu odsouhlasilo návrhy K. Gottwalda, aby KSČ v jednáních o složení vlády hájila zachování instituce Předsednictva vlády a systému státních tajemníků v ministerstvech zahraničních věcí, zahraničního obchodu a národní obrany, navrhla rozdělení ministerstva dopravy na ministerstvo veřejných prací a ministerstvo dopravy,¹³⁰ na obranu a zahraničí prosazovala „odborníky“. Ostatních dvacet čtyři křesel ve vládě navrhlo Předsednictvo ÚV KSČ rozdělit poměrně podle počtu zvolených poslanců jednotlivých stran (při průměru 14,3 poslanců na 1 ministerské křeslo): KSČ a KSS dohromady 8 křesel, národní socialisté a lidovci po čtyřech ministerstvech, slovenští demokraté pět křesel a sociální demokraté tři křesla.¹³¹ Dále Předsednictvo pověřilo delegaci KSČ jednat o náhradě jednoho vládního křesla za funkci předsedy ÚNS, a zároveň doporučilo Ústřednímu výboru strany nárokovat pro KSČ pozici pražského primátora a předsedy Zemského národního výboru (ZNV) na Moravě.

Na dalším jednání o složení vlády 17. 6. 1946 Předsednictvo ÚV KSČ nepřistoupilo na podmínku národních socialistů, aby získali buď ministerstvo národní obrany, nebo školství a maximálně jim bylo ochotno předat ministerstvo dopravy nebo ministerstvo veřejných prací. Pokud by národní socialisté na tento návrh nepřistoupili, Předsednictvo ÚV KSČ doporučovalo nezvolit zástupce ČSNS předsedou ÚNS.

Obdobně se komunisté snažili po volbách výrazně omezit vliv Demokratické strany. Její volební úspěch na Slovensku znamenal pro KSČ šok, na nějž vedení strany reagovalo snahou přímo zasahovat do poměrů na Slovensku a fakticky

128 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 36. Zápis č. 36. Předsednictvo ÚV KSČ 31. 5. 1946.

129 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 38. Zápis č. 38. Předsednictvo ÚV KSČ 14. 6. 1946.

130 Tento návrh komunistů nakonec nebyl realizován.

131 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 36. Zápis č. 36. Předsednictvo ÚV KSČ 31. 5. 1946.

přímým řízením postupu KSS.¹³² Slovenští komunisté již krátce po volbách zcela opustili svou dosavadní obhajobu práv slovenských národních orgánů, když začali mluvit o potřebě „*nechat Slovensko vést socialistickou většinou v Čechách*“ a ve svých periodících začali zveličovat českou hospodářskou pomoc Slovensku.¹³³

Čeští komunisté označovali Demokratickou stranu za „*protistátní blok*“, kterému není možné vydat moc na Slovensku. I když nakonec nepřistoupili k zvažovaným variantám okamžité a úplné likvidace DS, rozhodli se její vliv eliminovat omezením pravomocí slovenských orgánů a posílením principů centralistického řízení Slovenska z Prahy. Tím se fakticky ustupovalo od principu „*rovný s rovným*“.¹³⁴ Demokratická strana měla být i v centrálních orgánech izolována vytvořením „*bloku českého nacionalismu*“, tedy všech českých stran v NF, které měly společně bojovat proti „*novému separatismu a novoludáctví*“, jež komunisté spatřovali především v tzv. dubnové dohodě o zastoupení katolíků na kandidátní listině DS. Tato strana měla být v plánech komunisté postupně vnitřně rozložena, přičemž KSS měla zároveň naopak rozvinout širokou ofenzívu a politickou aktivitu, zejména organizováním masových akcí veřejnosti za sociálně-ekonomické požadavky komunistů.¹³⁵ Obviňovali DS ze státní nespolehlivosti a její volební vítězství označovali za důkaz o „*antisovětském, antipokrokovém a antičeskoslovenském stanovisku většiny Slováků*“.¹³⁶ Ihned po volbách iniciovali vytvoření komise ministerstva vnitra, jež měla „*přešetřit*“ volební kampaň DS na Slovensku. I když se její závěry, laděné prokomunisticky tak, aby ukazovaly příklady protičeskoslovenského chování kandidátů DS, později nepotvrdily, ovlivnily postoje ministrů vlády, která situaci na Slovensku projednávala 31. 5. 1946. Její bouřlivé jednání bylo plné invektiv vůči DS, od Gottwaldova hodnocení strany jako „*hlinkovské*“, „*separatistické a luďácké*“, až po Šrobárovo konstatování, že jedinou pokrokovou stranou na Slovensku jsou již jen komunisté. Vedení DS bylo přinuceno k vydání prohlášení o věrnosti jednotnému Československu. Podstatnější kroky ale prosadili komunisté v následných jednáních české a slovenské Národní fronty. Směřovaly k zásadnímu omezení pravomocí slovenských orgánů ve prospěch centrální vlády. Tyto záměry byly nakonec realizovány v tzv. třetí pražské dohodě z 28. 6. 1946, která veškerou zákonodárnou a výkonnou moc SNR a Sboru pověřenců postavila pod kontrolu vlády, jež získala právo zastavit platnost jejich rozhodnutí. Ministři vlády na-

132 KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 180.

133 SYRNÝ, M. Demokratická strana, s. 97.

134 Zvažované varianty okamžité likvidace DS popisuje KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 181.

135 Tamtéž.

136 KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 239, pozn. č. 44.

víc mohli obcházet pravomoci členů Sboru pověřenců, neboť mohli na Slovensku budovat vlastní administrativní aparát. Akceptace této „reformy“ postavení slovenských orgánů spolu s požadavky na důsledné provedení očisty a potrestání zrádců a kolaborantů byla pak komunisty položena jako podmínka účasti DS ve vládě.¹³⁷ I když se představitelé DS pokoušeli útokům komunistů bránit především ve svém tisku, přičemž se snažili zejména ukázat účelovost komunistických obvinění a snahy komunistů kriminalizovat Demokratickou stranu, akceptováním třetí pražské dohody nakonec ustoupili a do značné míry tím své volební vítězství devalvovali. Dodejme, že v konečném složení vlády, jmenované prezidentem Edvardem Benešem 2. 7. 1946, měli z 26 členů vlády komunisté devět křesel, lidovci, národní socialisté a slovenští demokraté po čtyřech ministerstvech, sociální demokraté tři křesla a ministerstva zahraničí a národní obrany byla obsazena nestraníky Janem Masarykem a Ludvíkem Svobodou.¹³⁸ Národní socialisté přistoupili na návrh KSČ a přijali ministerstvo školství a osvěty, a zároveň jejich politik Josef David pokračoval ve funkci předsedy parlamentu. Pokud šlo ovšem o tuto funkci, komunisté sehráli s J. Davidem nepřilíš čestnou hru. Ve snaze demonstrovat svou povolební sílu nechali totiž na ustavující schůzi ÚNS zvolit jeho předsedou A. Zápotockého, který tak také přijímal do svých rukou slib nově zvoleného prezidenta Edvarda Beneše. Následně pak Zápotocký z funkce předsedy parlamentu odstoupil a do jeho čela byl podle původní dohody zvolen J. David.¹³⁹

O významu proměny KSČ v nejsilnější vládní stranu svědčí i organizační opatření přijatá na jednání Předsednictva ÚV KSČ 3. 7. 1946, tedy den po jmenování vlády. Stranické vedení především pověřilo generálního tajemníka R. Slánského vypracovat návrhy organizace „*spolupráce ministrů s jednotlivými odděleními ústředního sekretariátu*“.¹⁴⁰ Bylo tedy zřejmé, že v tak silně centralizované straně, jakou byla KSČ, budou její ministři muset i nadále výrazně podléhat pokynům stranického aparátu.

Ukazovalo se tak, že volební vítězství přineslo pro komunistickou stranu otevření většího množství otázek a problémů, než dosavadní vývoj. KSČ a její ústřední orgány stály v červnu 1946 před ještě složitějším úkolem, než jakým bylo vyhrát volby: totiž, jak silnou podporu voličů udržet do dalších voleb při vědomí nutnosti splnit všechny ambiciózní sliby, které občanům dala v roce 1946.

137 KAPLAN, K. Pravda o Československu, s. 183-184.

138 RATAJ, J. a P. HOUDA. Československo v proměnách, s. 47.

139 ANEV, P. a M. BÍLÝ. Biografický slovník A-K, s. 542.

140 NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1945-1954, 1261-0-3, k. 1, a. j. 40. Zápis č. 40. Předsednictvo ÚV KSČ 3. 7. 1946.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

Národní archiv Praha (NA), fond (f.) Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954, 1261-0-3; f. Sekretariát ÚV KSČ 1945–1951, 1261-0-13.

Edície prameňov a publikované pramene / Source editions and Published editions

KRÁL, Václav. *Cestou k Únoru. Dokumenty*. Praha: Svobodné slovo, 1963.

NĚMEČEK, Jan et al. *Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939 – 1945. Dokumenty. 1. díl (březen 1939 – červen 1943)*. Praha: Státní ústřední archiv 1998; 2. díl (*červenec 1943 – březen 1945*). Praha: Státní ústřední archiv, 1999. ISBN 80-85475-47-2.

PREČAN, Vilém. Záznam o zasedání ÚV KSČ 17. – 18. července 1945. In: *Česko-slovenská historická ročenka 1997*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 203-300. ISBN 80-210-1701-5.

Projevy / Speeches

GOTTWALD, Klement. *Spisy XII. 1945 – 1946*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955.

GOTTWALD, Klement. *Spisy XIV. 1947 – 1948*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958.

HORN, Josef. *Komunistická strana Československa a živnostenská politika*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1946.

KOPECKÝ, Václav. *Ideová výchova a kulturní politika strany. Řeč Václava Kopeckého na VIII. sjezdu KSČ*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1946.

NEPOMUCKÝ, Josef. *Výstavba naší osvobozené vesnice*. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1946.

ZÁPOTOCKÝ, Antonín. *Po staru se žít nedá*. Praha: Práce, 1948.

Legislativa / Legislation

Zákon č. 163/1946 Sb. [cit. 2020-08-30]. Dostupné na: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-163>>

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

ANEV, Petr a Matěj BÍLÝ. *Biografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ (1921 – 1989), A – K*. Praha: Academia, ÚSTR, 2018. ISBN 978-80-200-2960-7.

BELDA, Josef, BOUČEK, Miroslav, DEYL, Zdeněk a Miloslav KLIMEŠ. *Na rozhraní dvou epoch*. Praha: Svoboda, 1968.

BOUČEK, Miroslav et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*. Praha: Svoboda, 1984.

BRENNER, Christiane. *Mezi Východem a Západem. České politické diskurzy 1945 – 1948*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1399-0.

- DEJMEK, Jindřich et al. *Československo. Dějiny státu*. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-572-9.
- FROMMER, Benjamin. *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0.
- HANZLÍK, František a Václav VONDRÁŠEK. *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 2006. ISBN 80-7278-356-4.
- IRMANOVÁ, Eva. *Maďarsko v éře sovětizace. Mezinárodní a politické aspekty*. Ústí nad Labem: albis international, 2008. ISBN 978-80-86971-99-5.
- JIRÁSEK, Zdeněk. *Nechanická aféra*. Hradec Králové: Státní okresní archiv, 1992.
- KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948, I. část*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-25699-6.
- KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-193-0.
- KOCIAN, Jiří. *Československá strana národně socialistická v letech 1945 – 1948*. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-138-0.
- KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci*. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 978-80-87284-12-4.
- KUSÁK, Alexej. *Kultura a politika v Československu 1945 – 1956*. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-055-3.
- PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939 – 1946*. Praha: NLN, 2011. ISBN 978-80-7422-082-1.
- PEŠEK, Jan. *Komunistická strana Slovenska. Dejiny politického subjektu I. Na ceste k moci (1945 – 1948), pri moci-od prevratu k pokusu o reformu (1948 – 1968)*. Bratislava: VEDA, 2012. ISBN 978-80-224-1256-8.
- RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7.
- RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4.
- RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu 1945 – 1989*. Praha: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-334-6.
- STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. Praha: Academia; Naše vojsko, 1991. ISBN 80-200-0328-2.
- ŠTVERÁK František. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921 – 1992)*. Praha: Národní archiv, 2018. ISBN 978-80-7469-060-0.
- TIGRID, Pavel. *Marx na Hradčanech*. Praha: Barrister & Principal, 2001. ISBN 80-85947-76-5.
- VRABEC, Václav. *Výbočil z řady. Medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 80-206-0277-1.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

- ANEV, Petr. Agrárníci ve třetí republice. Mocný pilíř předválečného Československa po květnu 1945. In: *Paměť a dějiny*, 2012, roč. VI., č. 1, s. 11-22. ISSN 1802-8241.
- BARNOVSKÝ, Michal. Politické strany na Slovensku v letech 1945 – 1948. In: MALÍŘ, Jiří, ed. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, II. díl: období 1938 – 2004*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1189-1222. ISBN 80-7239-179-8.
- CAMBEL, Samuel. Žilinská konference KSS. In: *Příspěvky k dějinám KSČ*, 1965, č. 3.

- HARNA, Josef. Republikánská strana. In: MALÍŘ, Jiří, ed. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004, I. díl: období 1861 – 1938*. Brno: Doplněk, 2005, s. 556-558. ISBN 80-7239-178-X.
- CHARVÁT, Jakub. Analýza průběhu a výsledků voleb do Národního shromáždění konaných v roce 1946. In: KOCIAN, Jiří, ed. *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*. Praha: Euroslavica, 2014, s. 23-58. ISBN 978-80-87825-09-9.
- PEHR, Michal. Československý parlament po druhé světové válce. In: DOUBEK, Vratislav et al. *Parlament v čase změny. Případové studie z vývoje českého a československého parlamentarismu*. Praha: Akropolis, 2011, s. 75-97. ISBN 978-80-87481-21-9.
- SMUTNÝ, Jaromír. E. Beneš a čs. odboj za druhé světové války. In: *Svědectví* [online]. 1963, roč. VI, č. 21, s. 50-61 [cit. 2020-09-02]. Dostupné na: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/svedectvi/svedectvi_1963_21.pdf
- SYRNÝ, Marek. Demokratická strana a volby 1946 na Slovensku. In: MEDVECKÝ, Matej et al. *Posledně a prve slobodné (?) volby – 1946, 1990*. Bratislava: Ústav pameti národa, 2006, s. 89-101. ISBN 80-969296-5-8.
- TÁBORSKÝ, Edvard. Benešovy moskevské cesty. In: *Svědectví* [online]. 1957, roč. 1, č. 3-4, s. 193-215 [cit. 2020-09-02]. Dostupné na: http://scriptum.cz/soubory/scriptum/svedectvi/svedectvi_1957_03-04_ocr-opr.pdf

Internetové zdroje / Online sources

- Kandidátní listiny komunistické strany Československa pro volbu do Ústavodárného národního shromáždění. In: *Rudé právo*, 1946, č. 111, 12. 5. 1946, Příloha. [cit. 2020-08-29]. Dostupné na: <<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:2365a1f0-f426-11dc-a7a3-000d606f5dc6?page=uuid:8f82e2a0-f3fc-11dc-a216-000d606f5dc6>>
26. května 1946 všichni s komunisty za šťastnou a silnou republiku Československou! In: *Rudé právo*, 1946, č. 111, 12. 5. 1946, s. 1. [cit. 2020-08-29]. Dostupné na: <<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:0c3c8660-f426-11dc-9f8a-000d606f5dc6?page=uuid:8f7e4ec0-f3fc-11dc-a7ee-000d606f5dc6>>
- Rudé právo*, 1946, č. 124, 27. 5. 1946, s. 1. [cit. 2020-09-05]. Dostupné na: <<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:c7e5cba0-f427-11dc-a590-000d606f5dc6?page=uuid:d72f1f10-f3fc-11dc-a5a2-000d606f5dc6>>

O autorovi / About the author

PhDr. Jan Bureš, Ph.D.

Metropolitní univerzita Praha

Nová 649, 263 01 Dobříš

Česká republika

e-mail: jan.bures@mup.cz

<https://orcid.org/0000-0001-5212-170X>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57062041400>

<https://publons.com/researcher/1975880/jan-bures/>